

NAZ KİTABI: KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE NAZ

Eren, Abdullah (2016), *Naz Kitabı Klasik Türk Şiirinde Naz*, Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, ISBN: 9786051802220

Abdulkadir ÖZTÜRK*

Gazi Türkiyat, Bahar 2016/19: 271-273

Klasik Türk Şiirinde naz, pek çok canlı-cansız varlıklara yüklenebilen ancak büyük çoğunlukla sevgili tipine dayalı ele alınan bir kavramdır:

*Ehl-i niyâza gör neler eyler bu nâz ile
Ol 'işve-senc-i 'işve vü ol nâzenîn-i nâz [s. 170 (Mezâki, G. 207-5)]*

Naz, Türkçeye Farsçadan geçmiş bir kelimedir. Sözlüklerde geçen anlamları özetle şunlardır: Kendini beğendirmek için takınılan yapmacık; gösterişli davranış veya hareket; sevilenin göze ve gönle hitap eden davranışları; sevgi celp etmek için gösterilen nezaket, letafet ve zarafet; bir şeyi beğeniyormuş gibi görünme ve bu yolla karşıdakini yalvarmaya mecbur etme; bolluk ve rahatlıktan, el üstünde yetiştirilmekten ileri gelen şımarıklık; kendini uzak tutma; bahane bulma; yeni yetmişmiş, ortaya çıkmış şey; güzel, güzellik, çekicilik; nimet, bolluk, rahatlık, huzur, neşe; övünme, riya; yalvarma, rica; çam ağacı gibi anlamlar içermektedir.

Eren, bu çalışmaya konu olan Klasik Türk Şiirinde naz kavramını hangi başlıklar altında ele aldığını *Giriş* bölümünde "Bu çalışmamıza esas teşkil eden Klasik Türk Şiirinde naz; kâinattaki-tabiatındaki naz; feleğin nazı, halkın-avamın nazı, gönül ehlinin nazı, âşğın nazı, şiiirin nazı ve sevgilinin-güzelin nazı olmak üzere yedi ana başlıkta yoğunlaşmaktadır." şeklinde ifade etmektedir.

Eserin bölümlerine bakıldığında; *Giriş* (1-3), *Nazın Kısımları* (5-70), *Naz Güzeli-Sevgili* (71-170), *Nazlamalar* (171-179), *Naz Konulu Şiirlerden Seçmeler* (181-190), *Sonuç* (191-192), *Konulara Göre Metinler İndeksi* (193-206), *Kaynakça* (207-212) başlıklarıyla karşılaşmaktadır.

Eserin *Giriş* bölümünde pek çok sözlük taraması sonucu tespit edilen naz sözcüğünün sözlük anlamları ile tasavvufî kavram olarak taşıdığı mana ifade edilmiştir. Naz kavramının yaygın kullanım alanları hakkında bilgiler verilmiştir. Yine bu bölümde eserin meydana getirilmesinde naz unsurunu Klasik Türk Şiiri içerisinde ele alınmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ordu/TÜRKİYE.
akadirozturk@odu.edu.tr

Klasik Türk Şiirinde Naz ana başlığı altında eserin Birinci Bölümü olan *Nazın Kısımları* bölümünde “Kâinattaki-Tabiattaki Naz”, “Feleğin Nazı”, “Halkın-Avamın ve Dünyanın Nazı”, “Gönül Ehlinin Nazı”, “Âşığın Nazı”, “Şiirin Nazı” ve “Sevgilinin-Güzelin Nazı” konuları işlenmiştir. Âgâh, Ahmed Paşa, Bâki, Lebîb, Nâ’îlî, Necâtî, Nef’î, Nehcî, Nesîmî, Sâkîb Dede, Sıdkî, Şeyh Gâlib, Şeyhülislam Yahyâ ve Vecdî gibi Klasik Türk Şiirinin usta isimlerinin beyitlerine konu olan naz kavramı bu şairlerin örnek beyitlerinden hareketle ele alınmıştır. Eren’in *Giriş* bölümünde de belirttiği üzere “Bu başlıklar içerisinde en kapsamlısı, sevgiliye ait olanıdır ve bu kitapta, ‘Sevgilinin-Güzelin Nazı’ başlığı altında teorik, kavramsal, işlevsel ve özellik ağırlıklı olarak ‘Nazın Kısımları’ içerisinde incelenmiştir.” sözleriyle *Nazın Kısımları* bölümünün yedinci ve sonuncu konusu olan “Sevgilinin-Güzelin Nazı” başlığı altında usta şairlerden beyit örneklemeleri ile bu bölüm oluşturulmuştur. Yine “Sevgilinin-Güzelin Nazı” konusu içerisinde *Naz ve Güzellik* başlığı altında naz ve güzelliğin birbirinin yoldaşı ve tamamlayıcısı olduğu, tadı-tuzu, sesi, kokusu ve süsü olduğu ifade edilirken nazın olmadığı yerde güzelliğin de kıymetinin olmadığı vurgulanmaktadır:

*Olsa ne kadar hüsn ile ra’na dil-i ‘âşık
Bî-şîve olan dilber-i sîmîn-beri neyler [s. 69 (Neşâfî, G. 40-5)]*

Eren, İkinci Bölümde *Naz Güzeli-Sevgili* ana başlığı altında “Naz Çeşitleri”, “Naz Araçları”, “Sevgilinin Nazlı Yönü İle İlgili Adlandırmalar-Ünvanlar” başlıklı konuları ele almıştır. *Naz Çeşitleri* kısmında; ‘Bilmezden-Görmezden Gelme, Lâkayd Davranma, Yüz Çevirme’, ‘Uzak Durma’, ‘Mahrum Bırakma-Geri Çevirme’, ‘Eğlenme’, ‘İncinme’, ‘Hiddetlenme’, ‘Naz İçinde Naz, Nazın Nazı’ ve ‘Kendine Nazlanma’ konuları örneklerle ele alınmıştır. *Naz Araçları* kısmında; “Tavır ve Hareketler” adı altında ‘Bakış’, ‘Susma, Konuşma’, ‘Gülüş’, ‘Salınış, Yürüyüş’ ve ‘Diğer Tavır ve Hareketler’ hususları ve “Bedensel Unsurlar” adı altında ise; boy-endam, vücut, göz, dudak, bel, ayak gibi organ ve nesnelere üzerinden hareketle naz kavramını ortaya koymuştur. *Sevgilinin Nazlı Yönü İle İlgili Adlandırmalar-Ünvanlar* kısmında ise; ‘Naz Padişahı’, ‘Naz Hüması’, ‘Naz Hastası’, ‘Naz Âhûsu’, ‘Naz Mecmuası’ gibi 25 farklı alanda naz adlandırmaları konusu örnekler ışığında incelenmiştir.

Kitabın Üçüncü Bölümünde *Nazlamalar* başlığı altında Eren, Klasik Türk Şiirinde naz konulu anlatımlarda az veya çok, dolaylı olarak veya doğrudan nazlamanın da olduğunu hatta bu tarz içerikteki ifadelerin genellikle şiirler içerisinde parça parça yer almakla birlikte müstakil olarak nazlama içeren şiirlerin de olduğunu ifade etmiştir (s. 171). Bâkî, Behiştî, Kânî, Muhibbî, Nâbî, Necâtî ve Nedîm’den tespit ettiği örnekler ile konuyu daha da anlaşılır hâle getirmiştir.

Dördüncü Bölümde *Naz Konulu Şiirlerden Seçmeler* başlığı altında Nâ’îlî, Necâtî, Nef’î, Nehcî ve Şeyh Gâlib’in naz konulu şiirlerinden örnekler sunan ve kendisinin de

Sa'dî mahlasıyla şiirler yazan Abdullah Eren, bu bölümde *Müntehabât-ı Eş'âr-ı Sa'dî – Mü'ellif-i Kitâb-ı Nâz* ismini verdiği naz şiirine de yer vermiştir:

*Dolandırıkça zülfün gül yüziün üzre sabâ-yı nâz
Olur gird-bâd-ı âhım cümbüşüyle pür fezâ-yı nâz*

*Lebin sordukça pinhân eyledin bin perdede mestûr
Diyâr-ı zulmete düşdüm dil ü cânım hebâ-yı nâz*

*Hayâli çımlayandan merhabânın cân kulağında
Figânımla felek tasın dutar aks-i sadâ-yı nâz*

*Türâbın sularım künc-i niyâzım beklerim dâ'im
Sür ey serv-i gül-endâm evc-i a'lâda safâ-yı nâz*

*Kalem destinde gûyâ dilber-i pür-'işvedür Sa'dî
Ne hoş öğrenmiş ol tıfl hâce-i nâzdanedâ-yınâz¹*

Ayrıca bölümün sonunda yer alan aşağıdaki dörtlük ile de naz kitabını tarihlendirmiştir:

Târîh-i Kitâb

*'Arz eyledim kitâbım kıldım hezâr niyâz
Nâz uykusundayım olmam dedi çâre-sâz
Bârî dedim bir eksük târîh buyur dedi
Sa'dî niyâzı da yaz hâzâ kitâb-ı nâz² (1437)*

Sonuç bölümünde Klasik Türk Şiirinin her açıdan bünyesine almış olduğu naz kavramının sevgili-âşık bakış açısına yönelik incelenmiş olması ve bundan hareketle varılan sonuç ortaya konulmuştur. Ayrıca yazar eserin sonunda, *Konulara Göre Metinler İndeksi* başlığı altında oluşturduğu bölüm ile metin indekslerini vermiştir. *Kaynakça* bölümüne bakıldığında ise 50'nin üzerinde dîvânın tarandığı ve konu ile ilgili kaynakların görüldüğü anlaşılmaktadır. Zor ve uzun süreçte hazırlandığını tahmin ettiğim ve birikimi ile emeğini fazlasıyla ortaya koyan Abdullah Eren, eseriyle alandaki eksikliği giderecek olması bakımından şüphesiz önemli ve gerekli bir çalışmaya imza atmıştır. Klasik Türk Şiiri çalışmalarını 'naz' konusuyla süslediği bu eseri için Eren'i kutluyor ve çalışmalarının devamını Klasik Türk Edebiyatı camiası başta olmak üzere Türkoloji camiasının beklediğini hatırlatmak istiyorum. Eminim ki Eren, bu çalışmayla ilgili pek çok akademik çalışmaya da kaynaklık edecektir.

¹ "Sa'dî! Kalem, elinde işve dolu bir dilbere benzer. O tıfl; naz hocasından, naz edasını ne hoş öğrenmiş!" (Eren 2016: 188)

² "Binlerce niyaz ile kitabımı arz eyledim. 'Naz uykusundayım, çare olmam.' dedi. 'Bari -bir eksik tarih- buyur. dedim. 'Sa'dî, niyazı da yaz. Naz Kitabı budur.' dedi (Eren 2016: 190).